

Florian Pełka

"Kleines soziologisches Wörterbuch",
Helmut Schoeck, Freiburg i. Br. 1969 :
[recenzja]

Collectanea Theologica 41/3, 212-213

1971

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

nad filozofią historii. Na podstawie analizy teologicznej i filozoficznej zestawia ze sobą lekcje historii i katechezę historii Kościoła dla uchwycenia podobieństw i istotnych różnic. Wreszcie analizuje uwarunkowanie psychologiczne nauki historii na różnych etapach rozwoju dziecka.

Trzecia część książki została poświęcona zagadnieniom teologicznym historii Kościoła. Autor analizuje stosunek historii Kościoła do historii zbawienia. Rozpatruje wzajemność Boga i człowieka w historii, związek między Kościołem a światem, by wreszcie zwrócić uwagę na charakter eschatologiczny historii Kościoła. Szczególnie troskliwie zastanawia się nad problemem zła i krzyża w życiu Kościoła. W oparciu o te analizy ustawia wychowanie wiary jako istotny cel nauki historii Kościoła w katechezie. Ośrodkiem jej nie jest jednak instytucja Kościoła, ale sam Bóg w Jezusie Chrystusie dokonujący zbawienia świata. Nauka ta ma otwierać dzieci na wezwanie Boże tkwiące w wydarzeniach historycznych. Stąd historia Kościoła jest zawsze interpretacją teologiczną wydarzeń historycznych.

W czwartej części omawia autor zagadnienie postaci świętych w nauce historii Kościoła. Analizuje różne formy interpretacji hagiograficznych od legend aż do biografii „areligijnych”. Szukając jednak roli życiorysów świętych w katechezie, właściwego światła szuka w pojęciu teologicznym chrześcijańskiej świętości, jej roli w życiu Kościoła zwłaszcza jako znaków wiary i typów postaw chrześcijańskich. I na tym odcinku nie pomija psychologicznych analiz potrzeb i możliwości uczniów w zależności od ich wieku.

Autor porusza również zagadnienia bardziej bezpośrednio dotyczące samej katechez. Poświęca im piątą część. Naczelną zasadą, według autora, jest wybór materiału, a nie kursoryczna całość historii Kościoła. Dobrany według możliwości dziecka materiał powinien być egzemplaryczny, to znaczy ukazywać to, co jest charakterystyczne dla danej epoki czy danego problemu historii Kościoła. W klasach niższych (I—IV) najbardziej nadają się postacie świętych jako typy chrześcijańskich postaw. W klasach wyższych szkoły podstawowej (V—VIII) można już planować pewną periodyzację i ukazanie bardziej całościowe. Tu właśnie należy zwrócić uwagę na podsuniecie postaci typowych dla poszczególnych okresów historii Kościoła. Na obu tych poziomach dochodzi jednak przede wszystkim o postacie i postawy duchowe istotne dla współczesnego Kościoła. Na poziomie szkoły średniej następuje pogłębienie poprzez zetknięcie ucznia ze źródłami, ze studium biograficznym. Mają one na celu oświetlenie egzystencji chrześcijańskiej.

Jak zaznaczyłem na wstępie, książka obecnie omawiana jest pracą naukową. Stanowi to jej ogromne bogactwo. Autor nie schodzi do płaskiego praktycyzmu. Każdy z omawianych problemów znajduje szerokie i naprawdę źródłowe oświetlenie zarówno teologiczne, jak i filozoficzne czy psychologiczne. Wszystkie wskazania autora posiadają również bogate zaplecze bibliograficzne. Trzeba jednak stwierdzić, że lektura tej pozycji nie będzie łatwą dla przeciętnego katechety praktyka. Natomiast można ją gorąco zalecić wszystkim profesorom katechetyki, autorom podręczników, czy też pracującym nad programami katechizacji.

Ks. Jan Charytański SJ, Warszawa

Helmut SCHOECK, *Kleines soziologisches Wörterbuch*, Freiburg i Br. 1969, Vrelag Herder, s. 378 (*Herder-Taschenbuch* 312/313).

Słownik zawiera 532 hasła nie tylko z dziedziny ściśle socjologicznej, ale również z zakresu pedagogiki, medycyny, psychologii, prawa, kryminologii, teologii, historii itp. Hasła z innych dziedzin nauki mają jednak związek z socjologią i są w niej używane, co autor stara się wykazać przy omawianiu.

Wybór haseł został ułożony w oparciu o podręczniki socjologiczne niemieckie i angielskie oraz słowniki i publikacje monograficzne. Słownik ma służyć szerokiemu ogółowi, by każdy napotykając termin fachowy z dziedziny socjologii mógł w słowniku znaleźć jego wyjaśnienie. By ułatwić zainteresowanym poszerzenie wiadomości z zakresu niektórych ważniejszych haseł, autor zamieszcza wykaz najnowszej literatury danego zagadnienia.

Praca jest praktyczną pomocą dla zapoznania się z niektórymi terminami socjologicznymi coraz częściej używanymi w życiu codziennym. Zgodnie z takimi założeniami autora nie można oczekiwać pełnych i wyczerpujących wyjaśnień poszczególnych haseł. Słownik może jednak oddać duże usługi tak przeciętnemu czytelnikowi nie obeznanemu z fachową terminologią socjologiczną, jak socjologowi, którego zainteresują szczególnie pozycje bibliograficzne przytoczone przez autora.

Słownik winien znaleźć się u każdego, kto pragnie zdobyć znajomość wielu terminów używanych przez współczesną socjologię.

Ks. Florian Pełka SJ, Lublin

Ferdinand PRATZNER, *Messe und Kreuzesopfer. Die Krise der sakramentalen Idee bei Luther und in der mittelalterlichen Scholastik*, Wien 1970, Verlag Herder, s. 136.

F. Pratzner omawia nader ważne zagadnienie dotyczące ofiary Mszy św.: czy ofiara Mszy św. jest aktualną i widzialną ofiarą, czy też tylko pamiętką ofiary przeszłej, jaka została dokonana na krzyżu. Najróżnorodniejsze teorie, którymi po Soborze Trydenckim usiłowano uzasadnić i wyjaśnić charakter Mszy św. jako „ofiary prawdziwej i właściwej”, były po największej części chybione. Teologowie bowiem, nie podchodząc do ofiary eucharystycznej od strony sakramentu, „ofiary prawdziwą i właściwą” przeciwstawiali niejednokrotnie zbyt mocno „pamiętce ofiary”, nie mogąc w ten sposób przewycięzać antynomii: prawdziwa ofiara czy tylko pamiętka prawdziwej ofiary. Autor zacieśnia zagadnienie do pojęcia, z jakim do Mszy św. jako do anamnezy podchodził Luter oraz teologowie średniowieczni. Kiedy Luter, powołując się na mylnie zrozumiane wypowiedzi Chryzostoma i Augustyna, dochodzi do wniosku, że Msza św. jest wyłącznie subiektywną anamnezą Krzyża, to teologowie katoliccy, jakkolwiek z niejednakową jasnością, anamnezę tę biorą w znaczeniu obiektywnym. Cała trudność polegała jednak na tym, jak wykazać, że ta obiektywna anamneza jest identycznie tą samą ofiarą co i ofiara krzyża.

Autor trzyma się metody retrogresywnej. Poczynając od teologów katolickich współczesnych Lutrowi (J. Eck, Konrad King, Kajetan) cofa się wstecz (G. Biel, Skot, Tomasz z Akwinu, Algerus z Lüttich) aż do wczesnośredniowiecznych kontrowersji eucharystycznych (Pascha z Jusza Radbertus, Rattramus) i stwierdza, że centralną prawdą tajemnicy eucharystycznej była dla owych teologów rzeczywista obecność Chrystusa Pana, a więc tej samej zertwy, która została złożona w ofierze na krzyżu. W oparciu jedynie o tę prawdę starali się uzasadnić, że ofiara Mszy św. nie różni się od ofiary krzyża. Nie zdołali jednak należycie dostrzec związku między sakramentem Eucharystii a ofiarą eucharystyczną i to tego stopnia, że według Skota sakrament Eucharystii nie musi koniecznie wiązać się z Eucharystią jako ofiarą. Tego rodzaju rozdzielanie sakramentu Eucharystii od ofiary eucharystycznej pozbawiało zarówno teologów katolickich, jak i protestanckich wspólnej bazy właściwego spojrzenia na Eucharystię jako ofiarę. Dopiero w ostatnich czasach teologia katolicka zaczyna przewycięzać nieszczęśliwe rozczłonkowanie Eucharystii na ofiarę i na sakrament,